

57. Necîb el-Kîlânî'nin *Îtirâfâtü Abdilmütecellî* adlı romanında 'ideal/hayal'-'gerçek' gerilimi

Tahsin YURTTAŞ¹

APA: Yurttaş, T. (2022). Necîb el-Kîlânî'nin *Îtirâfâtü Abdilmütecellî* adlı romanında 'ideal/ hayal'-'gerçek' gerilimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 912-930. DOI: 10.29000/rumelide.1193066.

Öz

Bu makalede Mısır'da İslami edebiyatın öncülerinden olan Necîb el-Kîlânî'nin (1931-1995) *Îtirâfâtü Abdilmütecellî* adlı romanında idealize edilen düşünce ve hayallerle psikolojik ve siyasi/toplumsal gerçekler arasındaki gerilim ve çatışma olguları incelenmiştir. Romanın baş karakteri olan Abdilmütecellî Mısır'ın taşrasında küçük bir beldeye belediye memuru olarak görev yapan, fakir ama nispeten eğitilmiş sade bir vatandaştır. O, siyasi ve toplumsal olaylara karşı son derece duyarlı, dürüst, saf ve idealist bir karakteri canlandırır. Köyüne çok uzak olan Kahire'de metro inşaatında bir vincin çalışmış olması Abdilmütecellî'yi çok etkiler ve üzerine vazife olmamasına rağmen vinci bulmak için Kahire'ye gider. İdealist ve hayalperest yönleri onu bir taraftan pek çok tehlikeye maruz bırakırken diğer taraftan hem kendisinin hem de Mısır'ın gerçekleriyle yüzleşmesine de vesile olacaktır. İtiraf, aslında Abdilmütecellî'nin bu gerilimleri, kişisel yaşanmışlıklardan çıkardığı dersleri, kendine mâl ettiği gerçekleri ve en önemlisi devlet/toplum eleştirilerini ifade eder. Romanda vinç teması ve Abdilmütecellî karakteri üzerinden idealize edilmiş trajikomik ve sembolik bir üslup kullanılmıştır. Romanda ideal/hayal-gerçek gerilimleri, taşra(köy)-şehir, birey-devlet/toplum, iyi-kötü gibi karşıt temalar üzerinden anlatılmıştır. Romanda işlevsel olarak kullanılan bilinç akışı, iç monolog, diyalog, özetleme ve betimleme gibi teknik anlatımlarının çoğunda bu karşıt temaların etkisi görülmektedir. Romanın konusu, anlatım üslupları ve olay örgüsü Kîlânî'nin edebiyat ve fikir dünyasındaki görüşlerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: Arap Dili, İdeal, Gerçek, Hayal, İtiraf

'Ideal/imagination'-'real' tension in Necîb el-Kîlânî's novel *Îtirâfâtü Abdilmütecellî*

Abstract

In this article, the tension and conflict phenomena between idealized thoughts and dreams and psychological and political (social) realities in the novel *Îtirâfâtü Abdilmütecellî* by Necîb el-Kîlânî (1931-1995), one of the pioneers of Islamic Literature in Egypt, were examined. The main character of the novel, Abdilmütecellî, is a poor but relatively educated simple citizen who works as a municipal officer in a small town in the countryside of Egypt. He portrays an honest, pure and idealistic character who is extremely sensitive to political and social events. Abdilmütecellî is very impressed by the fact that a crane was stolen during the construction of the subway in Cairo, which is very far from his village, and he goes to Cairo to find the crane, even though it is not his duty. While his idealistic and dreamy aspects expose him to many dangers, on the other hand, he will be instrumental

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati ABD (Ankara, Türkiye), yurttastahsin@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9590-0770 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.08.2022-kabul tarihi: 20.10.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1193066]

in confronting both himself and Egypt's realities. Confessions actually express the lessons that Abdülmütecellî learned from these tensions, personal experiences, the truths that he ascribed to himself, and most importantly, his criticism of the state/society. In the novel, an idealized tragicomic and symbolic style is used over the crane theme. In the novel, tensions between ideal/dream and reality are told through opposing themes such as country (village)-city, individual-state/society, good-bad. The effect of these opposing themes can be seen in most of the technical expressions such as stream of consciousness, inner monologue, dialogue, summarization and description used functionally in the novel. The subject, narrative styles and plot of the novel appear as a reflection of Kilânî's views in the world of literature and ideas.

Keywords: Arabic Language, Ideal, Real, Imagination, Confession.

Giriş

Necib b. Abdillatif b. İbrâhîm el-Kilânî (1931-1995) çağdaş dönemde İslami edebiyatın öncülerinden sayılan edebiyatçı, şair ve tabiptir. Yazarın Arap ve İslam edebiyatına katkısı hem kuramsal hem de uygulama yönleri ile özgün ve niteliklidir. Kilânî, eserlerinde Hz. Peygamber'in (sav) sözlerine, İslam tarihinden kesitlere ve İslam dininin temel kaynaklarına referansta bulunurken edebi bir üslup kullanır; dünya Müslümanlarının sorunlarına, Komünizm, Siyonizm ve Emperyalizm gibi ideolojilerin zararlarına değinir. Yazar, İhvân-ı Müslimîn hareketini destekler. Kilânî edebiyat alanındaki çalışmaları ile birçok ödül kazandı. Onun araştırma ve inceleme alanında olduğu gibi roman, hikâye, tiyatro ve şiir dalında da pek çok eseri bulunmaktadır (Durmuş, 2019, ss. 65-67; Özdemir, 2020, ss. 3, 22, 27). Kilânî, bu eserlerinde insani ve İslami olduğunu düşündüğü bazı fikirlerle ideal bir dünya görüşü ortaya koyar, siyasal ve toplumsal bir eleştiriye girişir. Müellif, bozuk olduğunu düşündüğü siyasal/toplumsal yapıyı fikri planda edebiyatla tenkit girişimlerinde bulunmak ister. Müellifin dünya görüşü ve eserleri bir tür ıslah düşüncesini tasvir eder. Kilânî'nin dini merkeze alan ideal bir düzen arayışı ve gerçekçi veya düşünsel eleştirel yaklaşımı romanlarında yoğun olarak ifade edilir. Kilânî'nin *İtirâfâtü Abdilmütecellî* adlı eseri de bu romanlardan biridir (el-Ķâûd, 1995, ss. 45-47).

1. Gerçek, İdeal ve Hayal Kavramları

Felsefi ve mantıki açıdan ideal, gerçek ve hayal kavramlarının tanımlanarak açıklanması araştırmanın teorik çerçevesini belirlemesi açısından önem arz etmektedir. Çünkü romanda bu kavramlara ya doğrudan değinilmekte ya da olay örgüsü içinde ideal ve muhayyel bir durumun gerçeklerle ilişkisine vurgu yapılmaktadır.

1.1. Gerçek/Hakikat

1. Gerçek kavramı: İdeal, koşullu potansiyel ya da mümkün olana karşıt olarak, aktüel somut olgusal ve zihinden bağımsız bir varoluşa sahip olan. 2. Kurgusal, yanıltıcı, gerçek olmayan yapay, fantezi ya da imgesel olana karşıt olarak, algıdan ya da imgesel olana karşıt olarak, algıdan ya da zihinden bağımsız bir biçimde var olan. 3. Tözsel ya da nesnel bir varoluşa sahip bulunan. 4. Geçmiş ya da gelecekte veya teorik bir yapımla olarak değil de şimdi fiilen var olan için kullanılan niteleme (Cevizci, 2003, s. 171).

Tümel bir kavramın zihin dışındaki fertleri dikkate alındığında buna gerçeklik denir. Örnek; üniversite öğrencisi gibi. Hakikat, bir mahiyetin dış dünyada kesin olarak sabit olması yani gerçeklik kazanmasıdır. Tümel bir kavramın yalnız zihindeki bireyleri dikkate alınırsa buna mahiyet/nelik denir. Bütün kavramların mahiyeti vardır; fakat bazı kavramların hakikati yoktur. Örneğin insan, araba bahçe gibi

kavramların hem mahiyeti hem de zihin dışında bu kavramları karşılayan bireyleri yani hakikatleri vardır. Fakat dev, deniz kızı gibi masallarda anlatılan şeylerin mahiyeti olmakla birlikte dış dünyada gerçeklikleri yoktur (Emiroğlu, 2007, s. 66).

1.2. İdeal

1. İdeal kavramı: Yalnızca düşüncede bulunup gerçeklikte bulunmayan şey. 2. Türünün yetkin örneği olan şey, kopya edilecek, kendisine öykünülecek model. 3. Aktüel olanın kendisine göre yargılanacağı standart. Fiili olanın kendisini hayata geçirdiği, gerçekleştirdiği ölçüde anlam ve değer kazandığı norm. 4. Arzu ya da istemenin hedefi olan yetkin nesne. Karakter ve eylem bakımından olana karşı olması gerekeni gösteren ölçüt. 5. Değerler alanında dürüstlük, adalet ideali türünden mutlak yetkinliği içinde düşünülen ve söz konusu değere karşı duyarlı olan herkesi kendine çeken şey (Cevizci, 2003, s. 194).

1.3. Hayal/İmge

Hayal/İmge kavramı: Dış dünyadaki nesnelerin zihinsel resim, kopya veya tasarımı; gerçek veya gerçek dışı bir şey ya da olgunun zihindeki tasarımı; var olan şeylerin zihinde oluşan sureti, resimsel niteliği olan tasarım; zihnin duyuusal bir niteliği, ya da dış dünyada var olan bir şeyin kopyasını, duyuusal uyarıların yokluğunda meydana getirmesi sürecinin ürünü olan zihinsel nesne. Hayal gücü/ımgem/muhayyile, zihinde imge ya da suretler oluşturma, algısal olmayan imge içeriklerini kurma yetisi, dış dünyadaki karşılıklarından bağımsız olarak yeni birleşimler halinde bir araya getirme gücüdür (Cevizci, 2003, s. 206).

Hayal, beş duyunun etkisi altında kalan nesnelerin izidir. En etkili olduğu duyu görmedir. Hayal, renk, miktar, yakınlık, uzaklık gibi görülen şeylerden oluşur. Görülmeyen şeyi hayal etmek mümkün değildir. Hayal gücünün birleştirme ve ayırma işlemi vardır. Hayal ile elde edilen bilgi, doğru ve kesin bilgi olmaz. Hayal duyulara dayandığı halde kavram, tasavvur edebileceğimiz her alanla ilgilidir (Çapak, 2018, ss. 85-86).

2.Yazarın Hayatı ve Eserleri (Romanları)

Necib el-Kilânî, 1931 yılında Mısır'ın el-Garbiyye iline bağlı olan Şarşâba köyünde doğmuştur. Ailesi çiftçi olmakla birlikte çocuklarının terbiyesine özen göstermiş, onların çağdaş bir eğitim almasını sağlamıştır. el-Kilânî, dedesinin edebi yönünün gelişmesinde önemli rol oynadığını belirtmiştir. Çocukluğu doğduğu köyde geçen yazar dört yaşında dedesi tarafından dini ilimleri ve fen bilimleri öğreten bir okula başlatılmıştır (Beyca, 2008, ss. 40-41; el-'Arînî, 1420/2005, ss. 11-15; Özdemir, 2020, ss. 15-17).

Dine ve din derslerine olan meyline rağmen ailesi tarafından Amerikan lisesine yazdırılmıştır. Okuldaki derslerini ciddi olarak takip eden ve başarılı bir öğrencilik dönemi geçiren Kilânî dini yönden kendini geliştirmek ve kalbi hayatını da donatmak için bir sūfi mürşit olan Şeyh Mahmut Meddah'ın sohbet halkasına katılmış ve mutedil bir din anlayışı içinde yetişmiştir. 1950'de Tanta'da liseyi bitirdikten sonra 1952'de Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesini kazanarak tıp tahsili elde etmiştir. Üniversite hayatı süresince Filistin sorununa özel ilgi göstermiş ve Filistin'in bağımsızlığını savunarak Siyonizm karşıtı İslamcı bir siyasal duruşu benimsemiştir. Yazar, üniversitede lisede olduğu gibi İhvân grubu faaliyetlerine katılmaya devam etmiştir. Siyasete yoğun ilgisi olan Kilânî 1948 yılında İhvânü'l-Müslimîn hareketine katılmış ve 1949 yılında bu grubun dergisinde ilk kasidesi "Beyne Eydinâ"yı yayınlamıştır (Beyca, 2008, ss. 37-40; Özdemir, 2020, ss. 17-23; Şanverdi, 2016).

İhvân grubuna üye olduğu için hapse girmiş ve üniversite eğitim hayatı aksamıştır. 1960'ta tıp fakültesinden mezun olmuş ve doktor olarak çalışmaya başlamıştır. Aynı yılda evlenmiş ve yazarın dört çocuğu olmuştur. Kendisini düşüncelerinde olduğu gibi mesleğinde de insanlara faydalı olmaya adanmış ve ücretsiz muayeneler yapmıştır. Yazar, içinde yaşadığı toplumsal yapıları ve dünyayı tanımakla birlikte İslam dininin emir ve yasaklarına uymaya çaba göstermiştir. Yakalandığı bir hastalıktan dolayı 1995 yılında vefat etmiştir (Beyca, 2008, ss. 40-55; Özdemir, 2020, ss. 20-36).

Kılânî, Arap edebiyatının yanı sıra Batı ve Rus edebiyatının kaynaklarından da beslenmiştir. Yazar Müslüman bir edebiyatçının farklı görüşlere açık olması ve bunları okuması gerektiğini belirtmiştir (Beyca, 2008, ss. 42-43; Özdemir, 2020, ss. 20-21).

Kılânî özellikle romanlarıyla tanınır olmuştur. O, kırka yakın roman yazmıştır. Romanlarının listesi şu şekildedir.

1. Kâtilü Hamza	8. Mevâkibü'l-ahrâr	15. el-Yevmü'l-mevûd	22. Leyâlî's-Sühâd
2. eṭ-Ṭariḳu't-ṭavîl.	9. Nûru'llâh	16. Hamâmetü selâm	23. Ricâl ve zî'âb
3. Ṭalâ'iu'l-feṣr	10. 'Alâ ebvâbi Ḥayber	17. Riḥle ila'llâh	24. Demün li-faṭiri şahyûn (Hâretü'l-Yehûd)
4. en-Nidâü'l-hâlid	11. 'Azrâü Câḳarta	18. Arzû'l-enbiyâ	25. Hikâyetü Câd-Allâh
5. Ellezîne yaḥterikûn	12. Leyâlî Türkistân	19. Fi'z-zalâm	26. Ehlü'l-Ḥamîdiyye
6. er-Rebî'u'l-âşif	13. Ramazân ḥabîbî	20. ez-Zillü'l-esved	27. er-Râyâtü's-sevdâ
7. Resü's-şeyṭân	14. 'Amâlikatü's-şimâl	21. Leylü'l-abîd	28. Emîretü'l-cebel

Diğer Romanları: 'Azrâ'ü'l-karye (Kahire 1958, 1961); Leylü'l-ḥatâyâ (Dımaşk 1961; Beyrut 2009); 'Umer yazheru fi'l-Ḳuds (Beyrut 1971, 1977, 2001, 2008, 2012; Filistin sorununu ele alan bir eserdir); Meliketü'l-'ineb (Bâ'iatü'l-'ineb) (Beyrut 1977, 1990, 2000); er-Recülü'llezî âmene (Beyrut 1987); İtirâfâtü 'Abdilmütecellî I (Beyrut 1997, 3. bs., 2000, 2013); İbtisâme fi ḳalbi's-şeyṭân (Beyrut 1998); İmra'etü 'Abdilmütecellî II (Beyrut 2000); Memleketü'l-Bel'ûtî (Beyrut 2005); Ḳazıyyetü (Aḳvâlî) Ebî'l-Fütûḥ eş-Şerkâvî (Beyrut 2005); Nihâyetü ṭâgiye (Sa'd Bahîṭ adlı zalimin âkubetine dairdir, Kahire 2006); el-Ke'sü'l-fâriḡa, Arzû'l-eşvâḳ, Yevmiyyâtü'l-keḳb Şemlûl, Liḳâ'inde Zemzem. Bu romanları dışında Kılânî pek çok hikâye ve şiir de yazmıştır (Durmuş, 2019; el-Ḳâûd, 1995, ss. 211-212; Özdemir, 2020, ss. 43-274).

3. Romanın olay örgüsü, karakterleri ve anlatım teknikleri

Kılânî'nin *İtirâfâtü Abdilmütecellî* adlı romanı konu çeşitliliğiyle temayüz etmektedir. Tarihi vakalar, Kur'an ayetleri, Hadîs-i şerîfler, şiir, bilim, teknoloji ve psikolojik, toplumsal olgu ve olaylar bu konulardan bazılarıdır. Yazar, romanda akıcı olduğu kadar çözümleyici bir üslup da kullanır, kendini ahlaki ve dini şuur bakımından okura karşı sorumlu hisseder. Romanda insani ve ahlaki değerleri ön plana çıkarır ve bu değerlerin dinle uyumlu olduğunu ifade eder. Üslubunda yanlış anlamalara mahal vermez; düşüncelerini açık bir şekilde sunar, fakat bazen vinç örneğinde olduğu gibi sembollere de başvurur. Bununla birlikte romanın genelinde olay örgüsünün ideal-gerçek ya da hayal-gerçek gerilimiyle sunulduğu görülmektedir. Romanda itiraflar, onun hem kendisi hem de devlet/toplum adına bu yüzleşmelerinden çıkardığı sonuçları ifade etmektedir. Dolayısıyla ideal/hayal-gerçek teması bağlamında görülen gerilimler romanın sonlarına doğru sunduğu itirafları ile daha da somutlaşmaktadır.

Romanda ifade edilen olaylar bir taşra köyü olan ve Tanta iline yakın Ebû Sâlim köyünde ve ardından Kahire'de geçer. Romanın konusu Kahire'deki metro inşaatında güpegündüz çalınan vinç ve bu vincin Abdülmütecellî tarafından araştırılması sürecidir (Özdemir, 2020, s. 114).

İdeal-gerçek ve hayal-gerçek gerilimlerini romanın tamamında yansıtan baş karakter Abdülmütecellî'dir. Yazar baş kahramanı, insani ve vicdani tarafı ağır basan, toplumun, devletin ve bireyin ıslahını hedefleyen, iyi niyeti ve samimiyetiyle temayüz etmiş bir kişilik olarak sunar. Esasında Abdülmütecellî Mısır'ın taşrasında küçük bir beldede belediye memuru olarak görev yapan, fakir, göreceli olarak eğitilmiş sade bir köylü vatandaşdır. O, siyasi ve toplumsal olaylara karşı oldukça hassas, dürüst, saf ve idealist bir karakteri canlandırır (Kilânî, 1994, ss. 8-11). Abdülmütecellî henüz evlenmemiştir ve bu gerçek sorumluluğu almayı henüz düşünmemektedir. O, köyüne çok uzak olan Kahire'de metro inşaatında bir vincin çalınmış olmasından müteessir olur ve üzerine vazife olmamasına rağmen vinci bulmak için Kahire'ye gider (Kilânî, 1994, ss. 12-17).

İdealist ve hayalperest yönleri onu bir taraftan pek çok tehlikeye maruz bırakırken diğer taraftan hem kendisinin hem de şehir hayatının ve Mısır'ın gerçekleriyle yüzleşmesine de vesile olacaktır. Roman aşında bu yönleri ile trajikomik bir tarzda kaleme alınmıştır. Romanda vinç sembolü ve baş karakter üzerinden gülmece unsurlarına da yer verilmiştir.

Abdülmütecellî Kahire'ye gittiğinde vinci arayıp bulma işine koyulur. Vinçlerin yoğun kullanıldığı bir metro inşaatına gider ve kayıp vinç hakkında bilgi ve belge toplamaya başlar. Bu sırada bu inşaatta çalışan Hanefi Usta, aynı bölgede büfe işleten Ümmü Sâbirîn ve ileride arkadaşı olacak derviş Beyûmi er-Rıfâî gibi kişilerle tanışır (Kilânî, 1994, ss. 30-74). Bir süre sonra Ümmü Sâbirîn ile olan ilişkisini evlilik kararına kadar taşır (Kilânî, 1994, ss. 91-114). O, Kahire'de yegâne amacı olan vinci araştırma işine yoğunlaşmışken polisin ve istihbaratın takibine takılır. Ardından da polis tarafından tutuklanır ve hapse atılır. Ağır işkence ve psikolojik şiddete maruz kalır. Abdülmütecellî terör örgütlerine üye olmak, muhbirlik ve zararlı ideolojileri topluma yaymak gibi suçlarla itham edilir. Devletin birliği, milletin bölünmez bütünlüğünü bozmakla suçlanır. O, polisi sadece çalınan vinci bulmak için Kahire'ye geldiği hususunda bir türlü ikna edemez. Polis köyündeki evine baskın düzenler ve kitaplarına el koyar. Bu süreçte hapiste insanlık dışı muamelelerden dolayı öz saygısı zayıflar, onuru zedelenir ve insanlıktan ümidini kesmenin eşliğine gelir (Kilânî, 1994, ss. 74-126). Fakat hem kendi köyünden olup onun suçsuz olduğuna kesincesine inanması, kız kardeşi Bedriye ve Hacı İsmail Mağribî gibi kişiler hem de şehirde tanıştığı Hanefi Usta, Beyûmî ve müstakbel eşi Ümmü Sâbirîn onu kurtarmak için aracılık edip avukat tutarlar. Bir süre sonra suçsuz olduğu anlaşılır ve hapisten çıkar. Ardından Ümmü Sâbirîn ile evlenir ve köyüne döner. O, yaşadığı bunca acı-tatlı tecrübelerden sonra -idealist ve hayalci yönlerini kısmen törpülemekle birlikte- arzuladığı insan modeli ve toplum/devlet düzeni için çalışmaya devam edecektir. Vinci bulamamış olması ve hırsızları adalete teslim edememesi onu nihai (ideal) gayelerinden vazgeçiremez. Bu konuda kendini tam anlamıyla davet bilinci içinde olan bir Müslüman ve şuurlu bir vatandaş olarak görmektedir (Kilânî, 1994, ss. 128-171).

Romanda farklı anlatım teknikleri kullanılmıştır. Bir hikâye ya da romanda olay örgüsü içinde yer alan karakterlerin birbirleriyle konuşmasını ifade eden **diyalog tekniği** (Tekin, 2016, ss. 276-281) romanda sık kullanılır:

Annesi: “Yavrum ben ikna olmadım, söylediklerinden de bir şey anlamadım.”

Kız kardeşi Bedriye aceleyle içeriye girdi, titreyen parmaklarıyla onun elini tuttu ve dedi ki:

“Eğer vinci bulursan onu bize getirecek misin?”

“Hayır, onu sahibine geri vereceğim.”

“İnsanların söylediğine göre vinç, sermayesi milyonları bulunan bir şirkete aitmiş.”

Abdülmütecelli:

“Olsun, hak sahibine aittir.”

“Abdülmütecelli seni bunu bulmakla sorumlu kılan kim?”

“Vicdanım!!”

Kardeşi, yorgun ve solmuş olan yüzüne bakarak elini bıraktı ve şöyle dedi:

“İnsanlar burada ancak kendi menfaatlerini düşünür...”

“Karıncı ve arı daha faziletlidir.”

“Hiçbir şey yapamaları toprağı yerlerdi.”

“Bedriye! Eğer bir şey yapamayıp onları bile rızıkları onların yanlarından ve ayaklarının altından yine onları bulurdu.”

Yaşlı anne araya girdi:

“Kızım onu bırak!”

Anne sözünü Abdülmütecelli'ye yönelterek şöyle dedi:

“Senin aklın başında mı?”

Abdülmütecelli kesin bir edâ ile başını salladı:

“Ben biliyorum her şeyi, bu kadar yeter!” (Kilânî, 1994, ss. 22-23).

Romanda sık kullanılan tekniklerden biri de betimlemedir (tasvir). **Betimleme**, romanın hayali dünyasındaki olay, olgu, yer, zaman ve karakterleri edebiyatın dili ve imkanlarını kullanarak okuyucunun aklında görünür kılma tekniğidir (Tekin, 2016, s. 217-224).

Yemeğini yedikten sonra abdesthaneye gitti. Kanıncaya kadar su içti. Namazdan sonra başında bir uyuşma ve göz kapaklarında bir ağırlık hissetti. Temiz acem seccadesinin üstüne yattı. Hemen kendinden geçerek uykuya daldı. Vakit uzun mu yoksa kısa mıydı bilemedi. Fakat bir el onu sarstı. Rüyadaymış gibi gözlerini açtı. “Kim?... Ne?...” Tam olarak uyanınca içeriye semavi kokularla dolduran bu ruhani atmosferin tabiatına uymayan bir hiddetle ona doğru bakan iki göz gördü. Peşinden de emir açık bir şekilde geldi:

“Mescitte geceleyin uyumak yasak!” (Kilânî, 1994, s. 32).

Yine romanda **özetleme tekniğine** de başvurulmuştur. Özetleme, romanda ya da öyküde verilecek bilgi ve tanıtımın kısa olarak anlatılmasıdır. (Tekin, 2016, s. 249-252). Romanın sembolü olarak sunulan vinç tanıtılırken bu üsluba başvurulur:

“Vinç nedir?”

“Ağır yükleri kaldırmak için kullanılan büyük bir araç. Biçerdöver gibi büyük. Kanahın çamurunu temizleyen tarak makinesi gibi... Onun uzun bir kolu olur” (Kilânî, 1994, s. 6).

Roman ve öykülerde en çok kullanılan anlatım üsluplarından biri de **iç çözümleme tekniği**dir. İç çözümleme tekniği, olay örgüsü içinde anlatıcının araya girerek karakterin iç dünyası, düşünce ve duygularını betimleyerek okuyucuya aktarmasıdır (Tekin, 2016, s. 284). *İtirâfâtü Abdülmütecelli* adlı romanda özellikle Abdülmütecelli'nin iç konuşmaları bu şekilde yansıtılır.

Sonra gözünü uzaklara dikerek:

“Tasavvur edin... Vinç bana hayat veriyor... Ben onun dilinden anlıyorum... O, beni kucaklamak için neredeyse kollarını açmış beni bekliyor... Bu demir parçası... Ama cansız olanların da bir kalbi var elbet.” (Kilânî, 1994, s. 68).

İç monolog tekniği, roman ve öykü karakterinin yaptığı konuşma havasının ve doğallığının hâkim olduğu iç konuşmadır (Tekin, 2016, ss. 276-277). Abdülmütecelli uzun ve sonuçsuz olan sorgunun ardından savunmasının kifayetsiz olduğunu anlar ve kendi içine döner:

Kendisiyle konuşuyordu:

“Esas trajedi onların beni anlamaması. Benim de onları anlamamam. İkimiz de ayrı bir dil konuşuyoruz. Şüphe, su-i zan, nefret... Bu durumun sorumluları onlar!” (Kilânî, 1994, s. 101).

Modernizmin eleştirel bir dili ve üslubu olan bilinç akışı tekniği çağdaş romanlarda ve hikâyelerde en çok kullanılan anlatı yöntemlerinden biridir. **Bilinç akışı** kişinin kendi düşünce ve duygularını hızlı fakat düzensiz bir şekilde yazıya, okuyucuya aktarmasıdır. Bilinç akışı çağrışım ve izlenimlerle günün tarihinin yazılışıdır. Bu yaklaşımda olaydan çok izlenimlere, bedenden çok ruha, sığıktan çok psikolojik derinliğe ve bireysel deneyimlere yer verilir. Bilinç akışı yöntemi, ruhsal bir serüven ve şiirsel bir ritim olarak zamanı aşan bir tekniği ifade eder. Çünkü burada romanın kahramanı kendi içsel dünyasından bahsetmektedir (Tekin, 2016, s. 295; Tosun, 2014, ss. 59-60).

İncelediğimiz bu romanda da bilinç akışı tekniğine sıklıkla başvurulur. Çünkü romanın kahramanı Abdülmütecelli içe dönük, idealize ettiği zihin dünyasında yaşamayı tercih eden, hayal gücü yüksek bir karakteri canlandırır. Bu bağlamda kahramanımız sık sık kendisi hakkındaki şiirsel ve duygusal izlenimlerini betimler. Abdülmütecelli Kahire'ye vinci bulmak için gittiğinde yorulur ve Mustafa Kâmil Paşa heykelinin yanına oturarak onunla konuşur ve hülyalara dalar:

“Ben ve sen, bu dünyada garibiz... Benim ömrüm seninki gibi... Sen yönetime tam da zayıflık, kuşatılmışlık, hezimetler ve çöküş zamanında geçtin. Değerli kasidelerle Fransa'ya gittin ama Mısır'ın etrafında durmak istiyordun. En sonunda Mısır İngiltere'den bağımsızlığını geri aldı. Ben de senin gibi fırtınalı karanlık bir gecede çok zayıf bir ümit ışığı taşıyorum. Fakat ben senin gibi şiir yazmadım. Ve sen, henüz gençliğinde ya zehirlenerek ya da hasretten öldün... Bilmiyorum! Bana öyle geliyor ki kaderin hükmü kol geziyor. Ben Paris'e gitmedim... Yerim burası... Bu yüzden şehrin içine geldim... Dünyanın kalbine... Kahire'ye... Ben sonuçları düşünmüyorum bile. Beni ilgilendiren eylem ve doğru söz. Annem bana sürekli 'Allah'a tevekkül et, şehre inince Ehl-i Beyt'i ziyaret etmeyi unutma ve benden onlara selam söyle' derdi. İşte böyle Mustafa! Seni yolda tesadüfen buldum. Benim de annemin de selamını al! Çünkü sende Ehl-i Beyt'in imanından, kurban oluşundan, sabrından ve ışığından bir pay var!” (Kilânî, 1994, ss. 30-31).

4. Romanda ideal/hayal-gerçek gerilimi ve örnekleri

Romanın baş karakteri olan Abdülmütecelli iyi, ahlaklı ve adaletli bir toplum düzeni hayal etmektedir. Fakat Mısır toplumundaki yozlaşma, sosyal değerlerin aşınması ve ahlaki çürüme onu endişeye sevk etmekte ve bu kötülükler karşılığında onu tepkisel bir konuma savurmaktadır (el-Kâûd, 1995, s. 47). Bu romanın anlatısı, düşlerin yüceltilmesi, hakikatin reddedilmesi ve düşlerin ıslah edilmesi bağlamında kurgulanmıştır. Roman aslında Abdülmütecelli'nin bir türlü gerçekleştiremediği gelecekteki ideal dünya tasavvurunu ve muhayyel toplumsal düzenini ifade eder (Abdülhâlık, 2010, s. 415). İdealindeki toplumla vakıa arasında büyük fark olması onu sürekli gerilimler içinde tutmaktadır. İdeal ile gerçek arasındaki bu gerilim roman boyunca hissedilmektedir. Bu bağlamda romanda ideal, gerçek, hayal ve düşler birbiri içine geçmiştir. O, var olan siyasi/toplumsal kötülükleri tek tek sayarak romana başlar; çünkü ona göre gerçek olan bu sorunlardır:

Bu her açıdan büyük bir felaket... Bahsettiğim bu olay gerçektir... Evet! Adeta gözleri alan güneş gibi bir gerçek... İnsanlar güledursun ama bil ki belalar seni güldürmez!

Hırsızlar işlerini yapıyorlar; cep araklamak, ziynetleri çalmak falan... Öyle ki onlar insanların nüfus ve aile cüzdanlarını, sağlık kartlarını ve diğer resmî belgelerini bile çalıyorlar... Tabi ki tavukları,

hayvanları çalıp götürmeleri de cabası... Kumar ve hile yöntemlerinde ise iyice uzmanlaştılar artık... Bu sebeple ülkede eli çabuk, kurnaz hatta itibarlı kimseler olarak bilinir oldular.

Yine bunlar da gerçektir... Mahrum bırakılanlar, hakkı yenilenler, hor görülenler ve üzerlerinden kâr elde edilenler bunlar değil midir?

Ve yine orada şöhret hırsızlığı yapanlar, yönetimi seçimleri çalanlar... Zamanımızda böylesi işler sıradanlaştı ve sanki hüküm süren baskın bir örfe dönüştü. Bunların olması mümkündür! Bu işlerde hiçbir acayıplik yok ama durum bu sefer farklı (Kilânî, 1994, s. 5).

Abdülmütecelli o kadar vicdanlı ve idealist bir kişidir ki doğrudan kendi ailesi ve kasabasıyla ilgili olmamasına rağmen ona çok uzak olan Kahire'de bir vincin çalınmış olmasına fazla tepki gösterir. Artık bütün olumlu ve iyi saydığı ahlaki değerlerin sembolü bu vinçtir ve yegâne amacı bu vinci çalan hırsızları bularak onları adalete teslim etmektir (el-Kâûd, 1995, ss. 47-48).

Haberde şöyle diyor: "Vinci çaldılar."

'Kıssacı Abdülmütecelli' sınırlı bir şekilde ellerini birbirine vurdu, esmer olan yüzünün beti benzi attı ve bağırırken gözleri dehşetle açıldı:

"Bu nasıl olur? Vinci nasıl çalarlar? Artık bu arsızlığın ve kötülüğün son noktası!" (Kilânî, 1994, s. 5).

Abdülmütecelli'ye göre vincin çalınması ümmetin iradesini sınırlayan bir meydan okuma ve büyük bir tehlikedir. Çünkü ona göre bu olay toplumsal felaketlere sürükleyecek bir kötülüktür. (Kilânî, 1994, s. 6) Bu sebeple o, Kahire'ye gidip vinci bulmaya kararlıdır:

"Bu meseleyi araştırmak için Kahire'ye gideceğim" (Kilânî, 1994, s. 7).

Abdülmütecelli vinci bulmaya gideceğini söylediğinde kendi ailesi dahil herkes buna karşı çıktı ve alaylı bir şekilde güldü. Çünkü etrafındaki insanlar haklı olarak bu olayın onun etki alanında olmadığını biliyordu; fakat o, kendi düşlerini gerçeğin hilafına da olsa savunmakta kararlıydı. Vincin çalınması zihninde kurguladığı ideal iyi dünyanın düşmanıydı ve o gelecek ufkuyla yönelttiği iyi/adil dünya hayalinin bozulmasına asla izin veremezdi:

"Gerekirse dünyayı didik didik edeceğim."

Kız kardeşi: "Başımızı öne eğdirmenden endişe ediyorum."

"Başımız hep aşağıda zaten... Dibe vurmuşuz bir kere, düşmekten korkmayız artık."

"Sürekli geçmişte kalarak yaşıyor ve günü kurtarıyoruz; fakat yarınlarımızı düşünmüyoruz." (Kilânî, 1994, ss. 7-8).

"Romanın dilinde alaycı bir boyut vardır. Bu boyutta, acı gerçekle alay birbirine karışır. Bunun nedeni ise toplumun yozlaşması ve dünyadaki sosyal ve toplumsal çürümedir." (Özdemir, 2020, s. 114). Abdülmütecelli'nin olmayacak bir işe kalkışmasının bazı psikolojik tezahürleri vardır: İşinde gereğinden fazla titiz ve hassasiyet sahibi olması, kendine göre doğruyu mutlak hakikat olarak benimsemesi, toplumda ve yönetimde gördüğü bozulmuşluk ve çürümüşlüklere açıktan ve sert bir üslupla tepki vermesi bunlardan bazılarıdır. Bu tutumu onun gerçeklik algısında kısmen bozulmaya neden olmuştur:

Abdülmütecelli belde meclisinde memur olarak çalışıyordu. Fakat onun ne bir makam odası ne de kendine has bir çalışma yeri vardı. Ayrıca düzenli aldığı maaşı dışında işinin ne olduğunu da pek bilmezdi. Onun meslek lisesi metal bölümünden bir diploması olsa da amirleri ona birkaç yazışma dışında pek iş vermezlerdi. Öyle ki iki yıldır bu tür işleri ona teklif dahi etmiyorlardı. Bunun sebebi ise onun yazacağı her evrakı çok incelemesi, sonra onu imzalayıp yeniden bozması, böylece evrakların masasının üstünde yerinden oynatılmayacak kadar dağ gibi birikmesiydi. Abdülmütecelli eğer bu işlerde bir hile, eksik ya da sahtekarlık gibi şeyler olduğunu sezerse -ki zannın bir kısmı günahır-belediye başkanı ve idare meclisi bundan çok tedirgin olur bu sebeple de ondan herhangi bir şeyi istememeyi tercih ederlerdi (Kilânî, 1994, s. 8).

Onun içindeki bu tepkisinin ise makul bir sebebi vardır. Ona göre beldenin kadrosunda gereğinden fazla işçi vardır ve bunların sadece birkaçı işini düzgün yapmaktadır. Diğerleri ise ya haram yemekte ya da tembellek yapmaktadır. Abdülmütecelli böylece bürokratik yapıyı hantallıkla eleştirmektedir. (Kilânî, 1994, s. 9). Onun siyasal idealizmi bu eleştirisinde açıkça ortaya çıkmaktadır.

Abdülmütecelli kendini içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı değiştirmeye adanmıştır. Bu sebeple toplumda düşünceleri nedeniyle alaya alınması onun umurunda değildir. Onun idealist kişiliği romanda açıkça belirtilir:

Ama Abdülmütecelli'nin bu laflara pek aldırış ettiği falan yoktu. O, bir şeye azimle karar verdi mi bu amacından hiçbir şey onu geri döndüremezdi. Onun kendine has bir dünyası, mantığı ve vicdanının boyunduruğunda gittiği kendince ilkeleri vardı. O, bin kere de başarısız olsa kolayca pes etmezdi. O, aksi giden işlerin ve hezimetlerin adamıydı. Çiftçilere yüklenen vergilerin oranlarıyla ilgili hakikatle yüz yüze geldiğinde ve neredeyse onu hapse sokacak derecede cezaî sorgulamalara muhatap olduğunda da böyle oldu zaten. Yine belediye bütçesinden yapılan zimmete geçirmelerle ilgili iddiasını ispat hususunda aciz kaldığında da böyle oldu. Ayrıca ziraat arazilerinin yanlış sürülerek verimden düşürülmesinden sorumlu idareye karşı çıktığında falaka ile onu eşek sudan gelinceye kadar dövdüklerinde de böyle olmuştu (Kilânî, 1994, ss. 11-12).

Abdülmütecelli ideal olana bir tür kutsiyet atfetmektedir. Bunun sebebi onun yoğun bir şekilde kitap okumasıdır. Onun bazen hayalperest bazen de tez canlı olmasının nedeni budur:

'Huskatîl' denilen yerde ailecek sahip oldukları tarlanın ziraat işleri ile uğraşsa da zamanının çoğunu kara sevdalı gibi kitap okumaya ayırırdı (Kilânî, 1994, s. 12).

İdealist bir kişiliğe sahip olması onun evlilik gibi gerçek bir sorumluluğu almayı düşünmekten alıkoymuştur. Annesinin onun evlenmesine dair telkinlerine başta kulak tıkar:

"Abdülmütecelli oğlum! Bütün bunları konuşmak yerine evlensen ya!"

Kızarak atıldı:

"İlk önce Bedriye evlensin!" (Kilânî, 1994, s. 12).

İdeali amaçlaştıran bir karaktere sahip olmasından dolayı Abdülmütecelli vinci hakikatin, özgürlük ve adaletin sembolü olarak görür. Vinç, ülkenin geleceğidir. O, bu sembole karşı yapılan hareketi eleştirir. Bu bağlamda vinci över ve onu iyi ve yararlı saydığı teknolojinin bir ürünü sayar. O, Kahire'ye gitmeden hemen önce -cuma namazı sonrası- mescitte insanlara ulu orta şöyle seslenir:

"Vinç bizim geleceğimizdir. Onlar geleceğimizi çaldılar. Biz teknoloji çağında yaşıyoruz. Hiçbirinizin bu kelimenin anlamını bilmediğinin farkındayım. Teknoloji refaktır, güvenlidir, istikrardır, adalettir... İşte bu yüzden gidiyorum. Sizden duadan başka bir şey istemiyorum. Bu sırf Allah için yapılan bir yolculuktur. Olan şeylerin iç yüzünü bilmemiz gerekiyor. Venci kim çalmış? Ve onunla beraber rüyalarımızı?... Maskeleri indirmemiz ve hainleri böylece bilmemiz ve darağacında onları sallandırmamız gerekiyor. Tabi tövbe edip iyiliğe dönerlerse başka." (Kilânî, 1994, s. 12).

Onun bu hitabında vinci güven, adalet, istikrar gibi değerlerle eş görmesi, ayrıca onu ülkenin geleceği olarak görerek rüyalarla ilişkilendirmesi ideal ile gerçek arasındaki gerilimi ifşa etmektedir. Bu ifşa sırasında onun gerçek durumlardan ziyade ideale yakın olduğu görülmektedir. Maskeleri indirmek, hainleri cezalandırmak, olayların iç yüzünü bilmek gibi durumlar henüz yaşanmamış birer kurgu olarak ifade edilmektedir. Fakat kurgu da olsa onun topluluğa yaptığı bu hitabı yine de ahlaki erdemleri temsil etmekte ve vicdana seslenmektedir. Bu sebeple insanlar onun düşlerinin peşinden gitmese de söylediklerinde kısmen hakikat payı olduğunu ve yine onun çok iyi niyetli biri olduğunu kabul etmektedirler. Abdülmütecelli ise gerçeği ama sadece gerçeği ifade ettiği iddiasındadır (Kilânî, 1994, ss. 12-14).

Abdülmütecelli'nin psikolojik idealizmi yerel kurum yetkilileri tarafından yapılan ihtar ve göz dağı ile sınırlandırılmıştır. İmam ve belediye başkanı gibi resmi şahıslar eğer sınırı aşarsa gerekeni yapacaklarını ifade etmişler ve onu şiddete başvurarak cezalandırmışlardır. Cezayı veren başkandır. Bu durum onun resmî ideolojinin sert yüzü gibi bir gerçekle daha yüzleşmesine neden olmuştur; fakat o, ideallerinden taviz vermek niyetinde değildir:

“Abdülmütecelli bak, bu son uyarı!...”

“Ben bu uyarıları takmıyorum!”

“Kimin iyiliğineymiş bu?”

“Tabi ki ülkemin! Yoksa durduk yere niye konuşayım?” (Kilânî, 1994, s. 15).

....

Abdülmütecelli ona misliyle cevap verme niyetindeydi; ama güvenlik amiri ve emrindeki üç koruma zindanın surları gibi onu çepeçevre kuşatmışlardı bile. Ve ardından amirin sağır duvar gibi gelen okkalı şamarı... İşte dedikleri gibi çıktı... Bir kere başkan emretmeye görsün, güvenlik amiri ve adamları başka hiçbir işi bu denli sağlam yapmazlardı. Şamar, işte o an inmişti bir kere... Onu bundan önce de iyice dövmüşlerdi ama sadece falakaya yatırarak. Küçük bir yöntem değişikliği olmuştu (Kilânî, 1994, ss. 15-16).

Abdülmütecelli'nin yaşadığı kasaba halkı onun bazen hayalle gerçeği birbirinden ayıramayan bir kişiliğe büründüğünü düşünüyordu. Fakat onun iyi niyetinden ve saf bir insan olmasından da asla şüphe etmiyorlardı:

Kasaba halkı kardeşine artık alaycı bir gözle bakıyor; bazıları ise bunu açıktan söylüyorlardı. Ayrıca onun büyük bir delilik hastalığına ya da şizofreniye ya da halüsinasyon hastalıklarına tutulduğunu söyleyip duruyorlardı. Tabi onlar bilimsel olarak bununla şunun arasındaki farkları da bilmiyorlardı. Bu farkları bilmek onları ilgilendirmiyordu da zaten. İşin gerçeği ise onların Abdülmütecelli hakkındaki düşüncelerinde sürekli bir gelgit yaşamalarıydı (Kilânî, 1994, s. 18).

Abdülmütecelli'nin kız kardeşi Bedriye, abisinin hayatın gerçeklerinden kısmen uzak idealist kişiliğini betimler:

Kız kardeşi olarak o, Abdülmütecelli'nin çok zeki ve samimi olduğundan emindi; fakat onun farklı durumlarda doğru kararlar alıp alamayacağı konusunda endişeleri vardı. Onun enerjisinin boruların içindeki gaz gibi belli bir amaca ve düzene yönlendirilmesi gerekiyordu. Faydasız ve ikinci dereceden işler onun zamanını alıyor, büyük meseleleri ise ihmal ediyordu. Ah bu gerçeği bir itiraf etse, ne iyi olurdu! Aksine o, kendine göre doğru bildiği şeylerde ısrar ediyor ve burnunun dikine gidiyordu. Örneğin sanayi bakanlığının yayınladığı rüşvet istatistikleri onun için ülkenin tarımsal geleceğini tehdit eden Nil sularının azalmasından önemliydi. Yine, iş adamları ile yakınlarının hortumladığı banka kredileri meselesi ona göre -neredeyse bütün pamuk mahsulünü yok edecek düzeyde olmasa da- pek önemli değildi. Ayrıca hayatında bir dolara bile el sürmemişken onun sürekli inen ve çıkan doların Mısır cüneyhine olan etkisinden dem vurması ise başka bir garabetti. İnsanlar onu delilikle itham edip alaya alırken onun kendi iç dünyasında bütün bunları görmezden gelip dünyanın bozulmuşluğuna ve çürümüşlüğüne kafa takması ne kadar da ilginç! (Kilânî, 1994, s. 19).

Burada Abdülmütecelli'nin kendi etki alanında olan ve değiştirebileceği yakın sorunlarla yüzleşmek yerine sadece ilgi alanında olan uzak meselelere kafayı takması eleştirilmektedir. Böylece idealist ya da hayalperest insanlarda görülmesi muhtemel olan çelişkilere dikkat çekilmiş olur. O, bu büyük sorunlarla ilgilenirken kendi geçimini, ailesinin ekonomik durumunu da ikinci plana atmaktadır. Fakat her seferinde geçim sıkıntısı, devletin kurumları, toplumsal yapılar gibi gerçekçiler tarafından çarpılmakta ve idealize ettiği dünya görüşünün çerçevesini ve sınırlarını yeniden çizmek ve güncellemek zorunda kalmaktadır. Abdülmütecelli bu çelişkilerinin kısmen farkındadır.

Abdülmütecelli etrafındaki insanların onu anlamadıklarını düşünmektedir. Ona göre bunun sebebi toplumun cehaleti ve vurdumduymazlığıdır.

Annesi söylediği şeyleri anlayamadı tabii ki, çünkü o kendini kitaplara adamıştı, üzerine vazife olmasa da pek çok alanda deniz derya olmuştu. Annesinin cehaleti ise ona göre çepeçevre kuşatıldığı idealist düşünce ufuklarına engel oluyordu. Fakat yine de her bilenün üstünde bir bilen vardı (Kilânî, 1994, ss. 21-22).

O, kendini vicdana ve adalete uygun bir dünya idealine inandırmıştır:

Abdülmütecelli:

“Olsun, hak sahibine aittir.”

“Abdülmütecelli seni bunu bulmakla sorumlu kılan kim?”

“Vicdanım!!” (Kilânî, 1994, s. 23).

Abdülmütecelli Mısır'da düşünce özgürlüğünün tehdit altında olduğunu düşünmektedir. Ona göre devlet, insanların resmî ideoloji dışında başka bir fikre kapılmalarını istememekte ve bu konuda cebren ve hile ile topluma baskı yapmaktadır. Kasabanın ileri gelenlerinden Hacı İsmail ise bu konuda daha gerçekçidir ve ona göre olabildiğince marjinal fikirler ileri sürmekten uzak durmak gerekir. Ona göre uyuşturucu kullanmak düşünce suçuna göre daha hafif kalır ve bu bir Mısır gerçeğidir:

“Bazı işlerden söz etmek uyuşturuculardan daha tehlikelidir. Eğer ben düşünce suçu ile uyuşturucu suçu arasında bir seçim yapmak zorunda kalsaydım ikincisini tercih ederdim. Niçin? Çünkü uyuşturucu problemlerinde avukat ciddi bir savunma yapabilir, kanunun etrafından dolanarak bir çıkış yolu önerebilir ve hukuktaki boşlukları bulup aleyhte delilleri boşa çıkarabilir. Düşünce suçuna ve siyasi meselelere gelince günümüzde bu konuda itham edilen kişi zaten daha baştan suçludur. İsterse beraat etsin... Siz 'kara liste' diye bir şey duydunuz mu? O, karaborsadan daha farklı bir şeydir. Eğer belde halkı 'konuşma ticaretini' yapmaya devam ederse tanklar bizi ezecek ve uçaklar da burayı dümdüz edecek, bundan emin olabilirsiniz! Kürdistan halkının 1965'te başına gelenlerin aynısı onların da başına gelecek!” (Kilânî, 1994, s. 25).

Hacı İsmail Abdülmütecelli'nin fikren ideal bir düzeni savunduğunu düşünmektedir:

“Abdülmütecelli bir tür dahidir; fakat o çok kıymetli enerjisini boşa harcıyor. Japonlarla onun beyni arasındaki tek fark onun İslami ve insani bir yönetim arzusudur.” (Kilânî, 1994, s. 26).

Bu ifadeler aslında Kilânî'nin yaşamındaki düşünceleri ile uyuşmaktadır. O da Mısır'da İslami bir siyasal/toplumsal düzen arzusundadır ve bu sebeple İhvân-ı Müslimîn hareketini desteklemektedir. O, düşüncelerini bu roman üzerinden ifade etmektedir. Fakat o yeniden ve temelden bir devlet idealini değil var olan devlet ve toplumun iyiye yönelik olarak düzeltilmesini savunur. Bu yönüyle Mısır'ın yerel değerlerinin korunmasını önemser (Beyca, 2008, ss. 45-49, 64; el-'Arîni, 1420/2005, ss. 16-19; Özdemir, 2020, ss. 203-204).

Abdülmütecelli bir taşrahıdır ve hayatında ilk defa mega kent olan Kahire'yi gördüğünde çok şaşırır. Kayıp vinci bulmak üzere gittiği Kahire onun zihninde hayal ettiği ve kitaplardan okuduğu şehre pek benzememektedir:

Kayıp vinci araştırmak için, elinde tuttuğu bu kurgusal sihirli kılıçla geldiği başkent, köyüne hiç benzemiyordu. Çok kalabalıktı. Halbuki o sun-i boyaları, püskülleri yıkadıktan ve yıkanmış beyinleri düzelttikten sonra- bu kılıçla gizli olanları ifşa edecek, çirkin şehrin gerçek yüzünü gösterecek ve şaşı gözlerini açacaktı (Kilânî, 1994, s. 30).

Bu ifadeler Abdülmütecellinin hayalperest yanını açıktan göstermektedir. Çünkü gerçek şehirle karşılaştığında çok şaşırmıştır. Gerçekler onu yavaş yavaş çarpmaya başlar:

"Hayır! Ben buraya yüce bir amaç uğruna geldim."

Kesinlikle hiç kimse vinçten falan bahsetmiyordu. Kahire'ye girdiğinden beri bu kelimeyi hiç işitmemişti. İnsanlar bu kötülüğü unutmuşlar gibiydi. Mazurdurlar... Kötülükler zaten burada iç içe...

Kahire'nin fiyatlar hususundaki bu acımasızlığı ona ayıp olarak yeter! (Kılânî, 1994, s. 48).

Abdülmütecelli şehrin can yakan duyarsızlıklarına birer birer şahit olmaya başlasa da vinci bulma amacından vazgeçmiş değildir. O, vinci çalındığı yere gider ve bir müfettiş gibi bu olayla ilgili bilgi ve belge toplamaya başlar. Onun bütün amacı budur. Fakat vinci olduğunu düşündüğü şantiyedeki büfede çalışan kadın Ümmü Sâbirîn'in hayatın gerçekleri ile yüzleşmesi onu bir dereceye kadar etkiler:

Gözyaşlarını kuruluordu... Müşterilere bakıyor ve bir taraftan da hem konuşuyor ve hem de ağlıyordu. Küçük kızına yemek veriyordu. Paraları sayıp ayırıyordu. Böylece vaktini zayı etmeksizin gerçeklerle, hüznün, gözyaşı ve insanlarla mücadelesine geri döndü. Fakat Abdülmütecelli kadının anlattığı şeyler yüzünden kalbinde oluşan çatlağa rağmen şu şoför hikâyesine yoğunlaştı. Onunla ilgili bir kayıt dosyası oluşturmaya başladı (Kılânî, 1994, ss. 48-49).

Ona göre vinç meselesi büyük bir sorundu ama gerçekte:

Artık Abdülmütecelli'ye kayıp vinç meselesi Ortadoğu meselesinden daha zor ve karmaşık gelmeye başladı. Çünkü vinç gibi günlük sorunları çözmek bizim için mümkün olsaydı İsrail'i hatta Amerika'yı bile susturup dize getirmemiz haydi haydi kolay olurdu (Kılânî, 1994, s. 62).

Abdülmütecelli vinci bulma uğruna idealist karakterinin özelliklerini göstermekte kararlıdır:

Fakat Abdülmütecelli ara sıra dalıyor ve kendini teselli ediyordu, çünkü zorluklar sürekli ihlâş olanların ve ıslah edicilerin yoluna çıkardı. Onlara düşen sabretmeleri ve tahammül göstermeleri idi. Nasıl ki fikir önderlerinden, reformist liderlerden, büyük orduların komutanlarından onların sıkıntı içinde yaşarken diğer taraftan bu yolda kendilerini ölümüne adanmaları hakikatinden bir şeyler okudu ise aynı şekilde bu gerçek okullarda da öğretilir. Çünkü değişim ve dönüşümün pahalı bir bedeli vardır. Hakikat geniş düşünen, soylu, güzel zengin bir gelin gibidir. Onun için sahip olduğumuz her şeyi harcamamız gerekebilir (Kılânî, 1994, s. 61).

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Abdülmütecelli kendi hakikati olarak gördüğü değerler için bedel ödemeye hazırdır ve bunun dış dünyanın gerçekliğine uygun olup olmadığıyla fazla ilgilenmemektedir. Vinci bulmak için her yolu denemeye değer diye düşünmektedir. Bu onun ulvi amaçlara adanmışlığını, ideal ve muhayyel olanı standart ölçü kabul ettiğini ve siyasal toplumsal gerçekliği de bu ölçütlerine uydurmak gibi zor bir işe giriştiğini göstermektedir. Çünkü o, benliğinden vazgeçmiştir ve nerede olursa olsun tıpkı vinç gibi tam bir görev şuurundadır. "Kanımın son damlasına kadar onu müdafa edeceğim. İnsanların ne dediklerine bakmayacağım." (Kılânî, 1994, s. 63).

Abdülmütecelli Ümmü Sâbirîn'in ona evlenme teklif etmesinin insani yaşamın somut bir gerçekliği olduğunu kabullenmekte zorlanır; çünkü o bir taraftan gerçeklerden uzak olduğunu itiraf etse de diğer taraftan hala kendi hayal dünyasında yaşamaya devam etmektedir:

Ümmü Sâbirîn ona gerçek sıkıntısının ve tedavisinin evlilik meselesi olduğunu ifade etti. Abdülmütecelli düşünceli bir şekilde başını salladı. O, bu türden düşünceleri çok dinliyordu; fakat o hakikatten bu denli uzak iken evlilikle nasıl mutlu olabilirdi? Peş peşe konuşan Ümmü Sâbirîn'e bunu ifade etti. Ümmü Sâbirîn dedi ki:

"Kesin olan hakikat, bizim evlenmemiz, çocuk yapmamız, birlikte hüznülenip birlikte yaşamamız ve yeyip içmemizdir."

Köylü hamaseti ile cevap verdi:

"İnsan tarihi yapar..."

"Ne tarihi ne de coğrafyayı yapabilir! Bu türden lafları bırak! Hepimiz uçurumun kenarındayız. Kim atlayıp geçmek isterse ayağı ve bacağı kırılır. Abdülmütecelli akıllı ol!" (Kılânî, 1994, s. 63).

Yazar, hülyalara dalan Abdülmütecellî'den farklı olarak Ümmü Sâbirîn'in hayat yolunda tecrübe kazanmış, akıllı, sorumluluk sahibi ve gerçekçi yönünü över:

Kadın filozof gibi konuşuyordu. Zayıfların, başarısızlığa uğramış bozgun yemiş olanların ve üzüntülü kimselerin gerçek durumlarını anlatıyordu. O, zamanın ruhu ile uyumlu olmuş ve acı tecrübeleri de tatmış bir kadındı. Eşi de ona ülkedeki durumun özünü ifade edince, gerçekten haklı olduğu ortaya çıkıyordu. Bu hakikat karşısında Abdülmütecellî endişeli ve şaşkın bir şekilde olduğu yerde kalakaldı. Ümmü Sâbirîn ise gizli bakışlarla onu süzüyordu. Onun yüz ifadelerinde bir tereddüt okuyordu. Abdülmütecellî, yolculuğu başka bir güne ertelediğinde Ümmü Sâbirîn bunu sakın bir şekilde karşıladı. Çünkü o Abdülmütecellî'yi incitmek istemiyordu (Kilânî, 1994, ss. 63-64).

Abdülmütecellî Ümmü Sâbirîn'in evlilik teklifini kabul eder. "Artık o, mesuliyet sahibi bir koca olmuştur. Dünkü gibi serbest ve özgür sayılmazdı. Ayrıca artık hayat tarzında çok esaslı bir değişim olmuştu. Bunu, hayatını planlama ve işlere önem verme hususlarında başka değişikliklerin de takip etmesi gerekirdi." (Kilânî, 1994, s. 85) Ailesinin onu tekrar köyüne çağıran mektubuna cevap yazar. Bu mektupta vinci ve hırsızları açığa çıkarana ve diğerlerini de helak edene kadar hakikati savunmaya devam edeceğini belirtir. Fakat annesi ve kız kardeşinin kendi düğünü için Kahire'ye gelmesini de rica eder (Kilânî, 1994, ss. 70-71).

Abdülmütecellî'nin şehirde tanıştığı Beyûmî adlı derviş arkadaşı bu atılğan ve hayalci özellikleri nedeniyle zarar görmesinden endişe ettiği için onu bir şeyhe fikir danışmak üzere götürür. Şeyh Abdülmütecellî'ye sağduyulu tavsiyelerde bulunur, onu hayatın gerçeklerine davet eder; fakat o bu nasihatleri kulak ardı eder.

"Abdülmütecellî ailen senin yanına geldiğinde onlarla geldiğin yere geri dön. Toprağımı ek, insanlara güzel sözler anlat, namazımı kıl, siyâsilerin ve liderlerin kitaplarından önce büyük kâinat kitabımı oku. Her gün Allah'ın kitabına bak. Şimdi kalk ve yatsıyı sonra da vitir namazını kıl." (Kilânî, 1994, ss. 74-80).

Abdülmütecellî zihnindeki ideal düzene aykırı olduğu için ülkedeki rüşvet, yolsuzluk ve yoksunluklardan şikâyet etmektedir. Ayrıca Kahire'de vinci araştırırken sergilediği hal ve hareketleri istihbarat ve polisin dikkatini çekmiş bu durum onun aşağılayıcı bir şekilde tutuklanmasına neden olmuştur (Kilânî, 1994, ss. 87-88). O, böylece siyasal bir tehdit olarak görülmüş ve hapiste kötü muameleyle maruz kalarak Mısır'ın bir gerçeğiyle daha yüzleşmek durumunda kalmıştır; çünkü polis faaliyetlerinden dolayı onun terörist, muhbir ya da hain olduğunu düşünmektedir:

Onunla hiç konuşmadan zayıf bedenini bir yerden başka bir yere itip duruyorlardı. O, korkulu ve tedirgin gözleriyle aniden olan biten bu durumu anlamaya çalışıyordu. Kalbi hiç mutmain değildi. Ona arkadaşlık eden kişinin de yüzü değişmişti. Sanki o kahvede beraber olduğu kişi değil de başka bir insandı. Abdülmütecellî anlamak için bazı sorular yöneltmeye çalıştı; fakat ona kulak kabartan olmadı (Kilânî, 1994, s. 91).

O, karakolda olmasına, dayak, işkence ve psikolojik şiddete maruz kalmasına bir türlü anlam veremiyordu. Abdülmütecellî, hala kendi muhayyel gerçeklik algısından hareket ederek içinde bulunduğu durumu yorumlamaya çalışıyordu:

"Vinci çalanlar, onlar olmasın! Benim onu arama hususundaki ciddiyetimi anlayınca ve tam gerçeği bulmak üzereyken işleri açığa çıkmasın diye... Bu şehir gerçekten de çetelerle, bilmecelerle ve gizli kötü işbirlikçileriyle dolu! Acayiplikler ülkesi Mısır! Yoksa vinci siz mi çaldınız!" (Kilânî, 1994, s. 91).

Abdülmütecellî'nin tek amacı vinci bulmaktı başka gayesi yoktu; ama şimdi gerçek bir sorguda hiç sorumlu olmadığı suçlarla itham ediliyordu:

"Lafı uzatmadan... Bu faaliyetine ne zaman başladığını bilmek istiyorum. Senin üstün kim? Hangi hareketin içindesin?"

Sen cihatçı radikallerden misin? Yoksa Cemaat-i İslâmî'den mi? Yoksa Ehl-i Tekfir ve Hicre grubundan mı? Yoksa İhvân-ı Müslimîn'den mi? Yoksa Tebliğ cemaatinden mi? Yoksa sûfi tarikatlerinden mi? Yoksa..." (Kilânî, 1994, s. 95).

Abdülmütecelli'nin fikri anlamda beslendiği muhtelif kitapları vardı. Polis onun evine baskın düzenlediğinde bu kitaplara el koymuş ve onları delil olarak sorguya getirmişti. Polis, Abdülmütecelli'nin bu kitapları okuyarak radikal bir anarşist olduğunu düşünmekte ve bunları onun aleyhine kullanmaktadır:

"Bunlar daha çok radikallerin beslendiği kitaplardır!"

Abdülmütecelli: "Radikaller? Nasıl? Onların içinde 'Leyla ile Mecnun', şarkılar, rubaiyyat ve birkaç şiir kitabı da var..."

Polisin yüzü değişti ve daralmış bir şekilde söyledi:

"Ve aynı şekilde o kitapların içinde 'Yoldaki İşaretler', 'Allah'a Yolculuk', 'Kayıp Görev' ve 'Eflatun'un Cumhuriyeti' de var."

"Efendim ben kütüphanelerden ve çarşılardan bulduğum kitapları okurum."

"Biliyorum öyle yaptığını; fakat bu seçimin bizim için özel bir anlamı var."

"Benim için, o kitabı okumam dışında hiçbir özel anlamı olamaz. Ben kitap tiryakisiyim."

Polis oturduğu yerden esti gürlledi:

"Ve sen meşitlerde hükümet aleyhine saldırganlık yapıyormuşsun!"

"Bunu kim dedi?"

"Cevap ver sadece, soru sorma! Bizim kesin bilgi veren kaynaklarımız var!"

"Onlar yalan söylüyorlar!" (Kilânî, 1994, ss. 96-97).

Kitaplar içinde Platon'un *İdeal Devlet* adlı eserinin olması devletin güvenliği açısından bir tehlike algısı oluşturmaktadır. Yazar, kitaplar arasına Platon'un eserlerini de koyarak aslında Mısır'daki düşünce özgürlüğü kısıtlamalarına değinmek istemiştir. Ayrıca bu eslere ideal ve felsefi devlet düzeni ile Mısır şartlarında var olan devlet düzeni arasındaki gerilime de işaret için yer verilmiştir:

Parlak yüzündeki kara beniyle polis dedi ki:

"Bize şu Eflatun'un Cumhuriyeti'nden bahset bakalım!"

"Benim onunla alakam nedir?"

"Abdülmütecelli! Bu kitabı evinde bulduk!"

"O, sadece bir ütopya... İdeal bir devleti konu alıyor"

"Bizim devletimizden daha ideali mi var yani?"

"Allah bilir..."

"Öyle anlaşılıyor ki sen Eflatun'un Cumhuriyeti'ni ilan etmek için gençliği devrim yapmaya çağırıyormuşsun!"

Konuşmalara 'edep ve terbiye verme konusunda uzman' olan kişi de dâhil oldu. Yavaş hareketlerle kurbacını sallayarak atıldı:

"Belki de bu cumhuriyette, üzerinde ciddi paraların döndüğü korkunç miktarlarda petrol de çıkarılıyordur. Abdülmütecelli de şüphesiz oraya bir iş anlaşması yapmak için gidiyordu..." (Kilânî, 1994, ss. 97, 114).

Romanda bu tür pasajlarla insanların sırf siyaset felsefesiyle ilgili bir kitabı elinde bulundurmaları yüzünden tutuklandığı ve okumalarının dahi engellenmeye çalışıldığı bir Mısır portresi sunulmuştur.

Ayrıca haksız tutuklamalar ve yargılamalar nedeniyle işkence ve şiddete maruz kalan insanların durumu da anlatılmak istenmiştir. Diğer bir deyişle resmî ideoloji tarafından telkin edilen toplumsal/siyasal imajla insanların bizzat yaşadıkları gerçek durum ve olayların ne denli birbirleriyle çelişkili olduğu gösterilmek istenmiştir:

Polis bir süre sustu. Sonra Abdülmütecelli'ye yaklaştı, sol omzunu tutup kuvvetle sarstı ve haykırdı:

“Sen orduyla bağlantılı bir polissin!”

“Sen yanılma hususunda uzmansın! Sen bir dâhisin! Vincin senin meselen olduğuna beni inandırmak istiyorsun! Fakat nasıl oluyorsa radikaller ve teşkilatlı yapılar hakkında bir şey bilmiyorsun!”

Kırbaçlar, sopalar, eller ve diller, aklında, beyninde, bedeninde ve ruhunda vahşi dalgalarla içine sinen korkutucu ve kanlı bir şarkıyı çalıyorlardı. Bir an gerçek işkence ve zulmün ne anlama geldiğini anladı. Hayatında ilk defa küfür etmenin anlamını idrak etmiş oldu (Kilânî, 1994, ss. 98-99).

Eşi Ümmü Sâbirin Abdülmütecelli'nin eve gelmemesi üzerine endişelendi. Kötü haberi Hanefi Usta getirdi. Ona Beyûmî ve Abdülmütecelli'nin polis tarafından sorguya çekildiğini ve hapiste olduğunu söyledi (Kilânî, 1994, s. 101).

Romanda devletin milli güvenlik ve beka sorunları algısı nedeniyle bireylerin can, mal ve özgürlüklerine müdahale etmesi eleştirilmektedir. Bir başka ifadeyle belirli vehimler ve hassasiyetlerle hareket edildiğinde devletin dahi gerçeklikten kopup kendi vatandaşlarına cebir ve şiddet uyguladığı ifade edilmektedir. Romandaki olaylar bu pasajlarda insan hakları açısından anlatılmaktadır. Dolayısıyla ideal/hayal ile gerçek gerilimini yaşayan sadece Abdülmütecelli değildir. Onun beldesindeki başkanın hitabı devletin muhayyel düşman algısı yaratmasına iyi bir örnek teşkil etmektedir:

Başkan da hamasetle yaptığı konuşmasına devam etti:

“Beldemizin çok acil ve ciddi olarak istikrara ihtiyacı vardır. Düşmanlar ise bu ümmetin birliğine savaş açmış durumdadır. Onlar ümmetin ve ülkenin tüm kazanımlarını ele geçirmek istiyorlar ve siz, ey halkım! Cebri olarak Said'in üzerindeki iktisadi ve tarımsal alanda atılan adımları çok iyi biliyorsunuz...” (Kilânî, 1994, s. 105).

Roman boyunca gerçeğin ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı temel bir soru olarak gözükmektedir. Mısır'ın gerçeği nedir? Devletin ve toplumun gerçekleri nelerdir? Vincin çalınması olayının gerçeği nedir? Yazar bu sorulara insani ve İslami perspektiften cevaplar aramaktadır. Acaba Abdülmütecelli'nin gerçeği nedir? Onun gerçekten saf bir vatandaş olarak kaybolan vinci aramak için Kahire'ye gelmiş olması mı; yoksa onun radikal örgütlere üye yasadışı faaliyetler icra eden bir anarşist ya da muhbir oluşu mu gerçektir? Resmî ideolojinin vehimle oluşturduğu iddialara göre ikincisi gerçektir. Bu bağlamda belediye başkanı da sanki Abdülmütecelli'nin hakkında hüküm verilmiş ve suçu belirlenmiş gibi konuşmakta, dolayısıyla gerçeklerin aslını araştırmadan onun hakkında peşin yargılamalarda bulunmaktadır:

“Şüphesiz sizin bildiğiniz Abdülmütecelli kesin delillerle ne olduğu açığa çıkan hakiki Abdülmütecelli değil. Evet, onun radikal gruplarla yaptığı görüşmelerde ne kadar da uzman bir kişi olduğu kesinleşti. Ayrıca ayrıntılı ve tam itiraflar da yaptı. Ayrıca ben bitirene kadar sözümün kesilmesini istemiyorum, lütfen!” (Kilânî, 1994, s. 105).

Tunuslu Hacı İsmail belde halkından biri olarak Abdülmütecelli hakkında yapılan bu haksız ithamların birer utanç sebebi olduğunu söyleyerek gerçek Abdülmütecelli'nin iyi niyetli, samimi ve masum olduğunu düşünmektedir. Mescidin imamı da aynı fikirdedir:

Belde halkının olan bitenden canı sıkıldı ve üzüldüler. Çünkü onlar kara bulutlar dağılana kadar ve beraat gerçekleşene kadar Abdülmütecelli'ye yardım hususunda etraflıca düşünmeleri gerektiğine

inanyorlardı. Onlar da yayılan tüm söylentiler hakkında şüphelenmeye ve bu haberleri süzerek ele almaya başladılar. Onlar, artık iyice anladılar ki bu söylentilerin kaynağı başkan, güvenlik görevlileri ve üstlerindeki idarecilerdi. (Kilâni, 1994, ss. 106-107).

Tunuslu Hacı İsmail Abdülmütecellî'nin kurtulmasındaki ihmalin belde için sonsuz bir utanç mirası bırakacağını düşündü ve dükkanının önünde ileri gelen eşrafa hitap etti:

“Diyelim ki Abdülmütecellî hatalı, muhalif ve radikal. Ama soruşturmanın kanuni olarak tabii seyrinde sürmesi ve adil bir şekilde sonuçlanması gerekir. Zaten demokrasi deyip duruyordunuz değil mi? İşte! Kim bilir belki de işler değişir ve onu sahiplerirler. Bu kadar acelecilik niye? İşte o zaman ona zulmettiğimizi ve onun hakkında büyük bir cürüm işlediğimizi anlayacağız. Beldemiz, tarihi boyunca kriz anlarında, sevinçlerinde ve matemlerinde hep birbiriyle yardımlaşmıştır. Abdülmütecellî'nin yaşlı annesi ve küçük kız kardeşinden başka kimsesi yok! Ben de bizden birkaç kişiyle onun yanına gitmeyi ve gereğini yapmayı öneriyorum. Eğer siz gitmezseniz ben tek başıma gideceğim!” (Kilâni, 1994, s. 107).

Abdülmütecellî insanlık onuruna yöneltilen tehditlere rağmen ümidini yitirmedi. Çünkü ona göre üzerinde şüphe edemeyeceği tek sermayesi buydu:

Öyleyse ölmekten, işkencelerden ve yenilmekten korkmasına gerek yoktu. Bu daha önceden okuduğu ve inandığı bir hakikatti. Öyle ki bu hakikat, onun için yakinen gerçekleşti ve hiç tereddütsüz bir şekilde delillerle ve yalanlanamaz şahitlerle sabit oldu. (Kilâni, 1994, s. 112).

Abdülmütecellî bir İslam devleti ve hilafet idealine sahip olmamasına rağmen polis onu bu konuda da sorguya çeker:

“Peki Abdülmütecellî sen hilafete inanyor musun?”

Soru pek ani geliştii. Fakat o söyledi:

“Ahmet Şevki'nin bir beytini hatırlıyorum.”

“Neymiş o? Eski şairimiz!”

Dün kolaylıktır, hilafetse beyat

İş şura ile hukuk fiiliyat

....

“Sözlerin durumu özetliyor Abdülmütecellî! Demek ki sen anayasaya da karşı geliyorsun!”

Abdülmütecellî dehşet içinde cevap verdi:

“Estağfurullah efendim! Allah'ın şeriatına dayanan bu anayasaya nasıl karşı çıkabilirim? Ben sadece anayasayı uygulama ve anlamada hata yapanlara karşı çıkıyorum.” (Kilâni, 1994, s. 119).

Abdülmütecellî'nin kendine göre bir ideal toplum ve hukuk anlayışı vardır. Onun sıradan vatandaşlardan farklı olarak böyle bir ideali savunması polis açısından bir sorgu konusu olur. Bu sebeple polis ona filozof diye hitap eder:

“Filozof Bey, öyleyse bu bilincin manası ney?”

“Ben filozof değilim, fakat sadece sağlık, ekonomi ve siyasette sahip olunması gereken şuuru kast ediyorum. Hepsinin temeli de dini şuurdur. O, ümmetin iradesidir.” (Kilâni, 1994, ss. 121-122).

Yazar, baş karakter aracılığıyla hayale dayanan ütöpik bir devlet/toplum düşüncesinin kısmen gerçeklerle uyuşmayabileceğini bir itiraf olarak sunar:

“Burada hiç kimsenin değeri yok!” diye söylenerek etrafındaki sessizliğe ve karanlığa konuştu. Zindanda ağır ithamlar ve hakaretlerden başka bir şey işitmedi. Yüzüne yediği şamarları hatırladı. Bundan sonra artık her şey önemsizdi. İnsanın değerinden ve kutsal olan hukukundan dem vuranlar

gayet ütöpik ve safdil kimseler olmalıydı. Çünkü onlar henüz böylesi acı bir tecrübeyle karşılaşmadılar. Hızlı hızlı söylendi: “Eğer radikalliğin ve muhalifliğin bir okulu varsa, burası insanın aşırılığı öğrenmesinin mümkün olduğu bir medrese işte. Şahsen itiraf ediyorum ki burası beni korkunç hayaller kurup delirmem için ayartan bir yer...” (Kilâni, 1994, s. 127).

Abdülmütecelli sorgulamada yaşadığı bunca zorluk ve maruz kaldığı işkencelerden sonra kendisiyle ilgili bazı psikolojik tahliller yapar. Bu tahliller onun hem itirafları hem de kişisel gerçekleri olarak tezahür eder:

İşte böyledir hayat! Ve insan da suyun tadını ancak susuzluk onu helak ettiğinde; kavuşmanın muhteşemliğini ayrılık için iyice kemirdiğinde, hak sahibi olmanın güzelliğini ancak üzülp onu yitirdiğinde anlıyordu. Bu sefer el-Vahidül-Ehad'den başka yardımcısı olmadığını çok iyi anladı (Kilâni, 1994, s. 132).

Ona göre insanlar gerçekçi ve yararlı bir düşünceden çok sırf hayale dayalı bir düzen arayışındalar. Devletin polisleri de böyledir. Ona göre gerçek demokratik bir yönetim ideali gerçek sorun ve düşüncelerden beslenmelidir:

Hayal kuruyor... İşte bu insanlığın binlerce yıldır hayali ile yaşadığı “Gerçek Demokrasi”. O, bilmece değil sadece insanlığın emrine amadedir. Fakat onlar bu nimete karşı tam bir körlük içindeler. Teorilerin peşinden sürükleniyorlar. Sadece teorik olarak bu kavramların öğrenilip açıklanmasına ve tahlil edilmesine yoğunlaşınca, kelimeler çözülmüş şifrelere dönüşüyor ve her yerde bunları çözecek filozoflara ve şarihlere ihtiyaç duyuluyordu (Kilâni, 1994, s. 136).

Abdülmütecelli hayatın kitaplarda serbestçe kurguladığı, hayalini kurduğu ve idealize ettiği gibi olmadığını da itiraf eder. O, bilgi ile tecrübe arasındaki farkı görmeye başlamış ve kendi ifadesiyle kitaplarda hiç karşılaşmadığı şeylere toslamıştır. Bu itiraf, romanda idealle gerçekler arasındaki en belirgin gerilimlerden birini ifade eder:

Abdülmütecelli pek çok kitap okumuştur ve eski yeni akılların tüm ürünlerini öğrendiğini zannetmişti. Fakat o, her gün, kitaplarda hiç karşılaşmadığı şeylere tosluyordu. Muhtemelen zulüm, hakaret ve işkence namına bir miktar bir şeyler okumuştur ama onu yakından hissetmesi daha yeni ve taze idi. Okurken belki de o zaman ağlamıştı; fakat gözünün yaşı hemen kurumuştu. Kendini kurtların yuvasına düşmüş bulunca okuduğu ile yaşadığı arasındaki farkın korkunç derecede büyük olduğunu tecrübe ile sabit görmüş oldu (Kilâni, 1994, s. 138).

O, kendini özgür hissettiği için zihninde kurguladığı muhayyel dünyasından yine de kopamaz:

“Olsun! Yeni bir fikir keşfettiğimi de hissettim. En yüce mutluluk, kaside veya bir hikâye okuduktan sonra, kendisiyle sarhoş olduğum bu hoş vakitler... Altımla bile kıyas olmaz derecede daha değerlidir. İşte gerçek zenginlik bu olsa gerekir. Artık kesin olarak emindi ki ne kadar büyük bir hakikatten uzak kaldıklarını anlamadıkları sürece okumayanlar mahrum kalacaklardı (Kilâni, 1994, s. 139).

Abdülmütecelli serbest bırakılmadan önce hayalle gerçek arasındaki sınırı zihninde daha da belirginleştirir ve vinç meselesini yaşamının odağında tutmanın ona zarar verebileceğini fark eder. Bu onun için bir tür itiraf ve yüzleşmedir:

Mesele, kayıp vinç meselesi olmaktan çıkmıştı. Çünkü Abdülmütecelli, bu gidişle en sonunda kendini de kaybedebileceğini hissetmeye başladı. İşte o zaman vince yaptıklarını ona da yapacaklar, olayı basit bir zayıyata bağlayıp kapatacaklardı. Halbuki şimdi bile fail yüzde yüz bilinmekteydi. Fakat bu gerçeği kim okur, kim işitir ve kim görürdü? Burada ne gazete ne radyo ne teknisyen ne halk meclisinden muhalif bir üye ne esnaf birliklerinin bir üyesi ne çiftçiler ne de işçiler vardı. Bu mekânda bulunan insanların tek karakteristik özelliği sınırlı bir bakış açısı olan homojen bir grup olmasıdır. Kanunlar ise aynı şekilde sınırlı sırf asayişe yönelik oluşturulmuş durumda. Bütün bunlara rağmen içeri giren soruşturma polisi gülümseyerek konuştuğunda şans yüzüne gülmüştü (Kilâni, 1994, s. 141).

Abdülmütecelli serbest bırakıldıktan sonra çıkışta Ümmü Sâbirîn ve onun da yanında Beyûmî er-Rıfâi Seyyide Zeynep dervişi ve çalınan vincin eski şoförü Hanefi Usta ve tarikat şeyhi tarafından kucaklandığında dünyada hala sevginin mümkün olduğunu hissetti (Kilânî, 1994, ss. 141-142).

Sonuç

Romanda Abdülmütecelli geçmişi belirsiz, şimdi ve burada ânın değerini bilmekten ziyade idealleri ve hayalleri ile gelecekte yaşayan bir karakteri temsil etmektedir. İdealist bir şekilde yola çıksa da evlilik, dostluklar, düşmanlıklar, yoksunluk, işkence ve baskı gibi gerçeklerle yoğrulmuş ve tecrübe kazanmıştır. Onun, zihninde inandığı yüce değer ve ahlaki dünyasını savunmakla birlikte somut dünyanın aktüel gerçeklerinden dersler de çıkarabilmiş olması gelişime açık bir kişiliği olduğunu göstermektedir. Fakat işlerin sonunda ideal/hayal-gerçek geriliminde idealden yana tavır koymaktadır. O, bu tercihi kendi zihninden bağımsız olarak olan Mısır gerçekleri ile acı bir şekilde yüzleşmesine rağmen yapmaktadır. Çünkü siyasal bozulmuşluklar, toplumsal kötülükler ancak kaynağını insanlık ve dinden alan bu ideal ölçütlere uyularak giderilebilir. Bu ölçütler dış dünyada bulunmamaktadır. Aktüel olarak en yetkin ideal düzen ve ortaya çıkan siyasal ve toplumsal yapı bu adalet, eşitlik, hakkaniyet, üretim, merhamet ve bilim/teknoloji gibi yüce standartlara uyduğu ölçüde erdemli kabul edilmelidir. Baş karakter bu değerlerin ifası hususunda oldukça hassastır. Abdülmütecelli'ye göre bu normlara uymayan dış dünyanın gerçeklikleri ona uydurulmalıdır. Eğer bireysel, siyasal/toplumsal düzlemde bu ideal norm ve ölçülere uyulmazsa o zaman bunun için mücadele edilmelidir. Abdülmütecelli vinci bulmaya çalışırken aslında bu çabanın bedelini ödemiş; yani olanı değil olması gerekeni açığa çıkarmayı hedeflemiştir. Fakat itirafları babında onun da ideal-gerçek geriliminde pek çok dersler çıkardığını ve işkence, evlilik, pahalılık, şehir yaşamı gibi hayatın gerçek sorun ve sorumluluklarıyla yüz yüze geldiğini görmekteyiz.

Abdülmütecelli kendi köyünde yaşarken kitaplardan öğrendiği kadarıyla zihninde ütöpik bir şehir algısı hayal etmiştir. Fakat Kahire'ye geldiğinde tam anlamıyla bir hayal kırıklığına uğramıştır. Kendisi iyi niyetli ve samimi olduğu için bütün insanları da kendisi gibi zannetmiş; fakat Kahire'de şehir hayatında herkese güvenilmeyeceğini anlamıştır. Bu, onun muhayyel dünyasının aksine dışsal gerçekliklerden öğrendiği şeylerden biridir.

Romanda ideal/hayal-gerçek gerilimleri taşra(köy)-şehir, birey-devlet/toplum, iyi-kötü gibi karşıt temalar üzerinden anlatılmıştır. Romanda işlevsel olarak kullanılan bilinç akışı, iç monolog, diyalog, özetleme ve betimleme gibi teknik anlatımların çoğunda bu karşıt temaların etkisi görülmektedir.

Kaynakça

- Abdülhâlık, A. N. (2010). Eş-Şahsiyyetü'r-Rivâiyyetü beyne Ali Ahmed Bâkesîr ve Necîb el-Kilânî. Beyca, F. B. (2008). *Necîb el-Kilani Hayatı, Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cevizci, A. (2003). *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (2. bs). Paradigma.
- Çapak, İ. (2018). *Ana Hatlarıyla Mantık* (5. bs). Ensar Yay.
- Durmuş, İ. (2019). *Kilânî, Necîb. İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi: C. EK-2* (3. bs, ss. 65-67). TDV Yayınları.
- el-'Arîmî, A. b. S. (1420/2005). *El-İtticâhü'l-İslâmî fi A'mâli Necîb el-Kilânî'l-Kasasiyye* (2. bs). Dâru Küñüz İşbilyâ.
- el-Kâûd, H. M. (1995). *El-Vâkıiyyetu'l-İslâmiyyetü fi rivâyâti Necîb el-Kilânî*. Mektebetü'l-Ubeykân.
- Emiroğlu, İ. (2007). *Klasik Mantığa Giriş* (4. bs). Elis Yayınları.

Kilânî, N. (1994). *İtirâfâtü Abdilmütecellî*. Müessesetü'r-Risâle.

Özdemir, A. (2020). *Necib el-Kilânî ve Romancı Kişiliği* [Doktora Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.

Şanverdi, H. İ. (2016). *Necib el-Kilânî'nin "Kâtilü Hamza" Adlı Romanı Üzerine Bir Tahlil Denemesi* (Special Issue 1). 2(Special Issue 1), 43-55.

Tekin, M. (2016). *Roman Sanatı: Romanın Unsurları* 1 (14. bs). Ötüken Yayınları.

Tosun, N. (2014). *Modern Öykü Kuramı* (2. bs). Hece Yay.